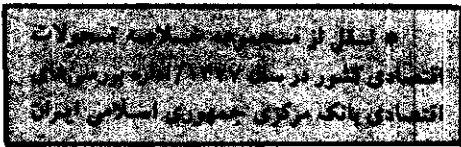

خلاصه تحولات اقتصادی کشور

در سال ۱۳۷۷

مقدمه

عدم تعادل در متغیرهای اساسی و کلان، همراه با مشکلات ساختاری اقتصاد ایران، باعث شده که اقتصاد کشور طی دو سال پایانی با کاهش نرخ رشد، کاهش سرمایه‌گذاری، ضعف مالی و مشکل تراز پرداخت‌ها و نتیجتاً افزایش سطح عمومی قیمت‌ها مواجه شود. ادامه رکود اقتصادی جهان و تداوم وضعیت نامساعد بازار نفت، عمده‌ترین عامل بروز آن در شکل‌گیری این تحولات بود. روند کاهنده رشد تولید در نیمه اول سال ۱۳۷۷ به لحاظ شدت کمتر ضعف بازار جهانی نفت و همچنین، به دلیل برخورداری کشور از ظرفیت‌های اقتصادی بالاتر، شکل ملایمتری داشت و آثار و عوارض آن در بعد داخلی و خارجی اقتصاد کمتر محسوس بود. به تدریج، از آغاز نیمه دوم سال ۱۳۷۷ با افت شدیدتر قیمت نفت و فشار سنگین بر تراز پرداخت‌های کشور و همچنین، انتقال مشکلات تأمین مالی کسری بودجه دولت به ماه‌های پایانی سال، شدت و ابعاد مشکلات اقتصادی شکل گسترده‌تری یافت. با این حال، آمارهای موجود نشان می‌دهد که علی‌رغم شدت شوک‌های وارده به اقتصاد ملی، به دلیل ظرفیت‌سازی و سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در دهه اخیر، اقتصاد کشور این فشارها را تا حد زیادی جذب نمود، به طوری‌که آثار منفی این شوک‌ها به مراتب کمتر از حدود مورد انتظار بوده است.

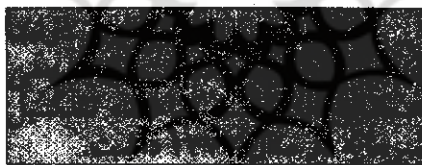
تولید و هزینه ملی

ارزاق مقدماتی حساب‌های ملی نشان می‌دهد که در سال ۱۳۷۷ تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال پایه با رشدی معادل ۱/۶ درصد مواجه بوده که مبین ادامه روند افت فعالیت‌های اقتصادی است که از سال ۱۳۷۶ آغاز شده است. بررسی‌های انجام شده بیانگر آن است که گروه‌های کشاورزی و صنایع و معادن در این

سال مشارکت مثبت در تأمین رشد اقتصادی کشور داشته‌اند، در حالیکه عملکرد بخش نفت و گروه خدمات و زیان ناشی از رابطه مبادله باعث افت رشد تولید در این سال بوده است.

بررسی عملکرد تولید ناخالص داخلی طی دو دهه اخیر نشان می‌دهد که کاهش نرخ رشد اقتصادی در سال ۱۳۷۷ همانند دوره ۶۷-۱۳۶۵ و سال ۱۳۷۳ تا حدود زیادی تحت تأثیر تحولات بازار جهانی نفت و مرمزانی آن با روندهای معکوس در سایر زمینه‌ها بوده است.

از سوی دیگر، بررسی مصارف نهایی تولید ملی نشانگر آنست که در سال ۱۳۷۷ هزینه‌های مصرفی خصوصی و دولتی از رشدی نسبتاً

متعادل برخوردار بوده است، لیکن روند رو به کاهش تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، که از سال ۱۳۷۶ آغاز شده بود، در سال ۱۳۷۷ با شدت بیشتری ادامه یافت. کاهش سرمایه‌گذاری دولت در ماشین‌آلات و ساختمان در سال مزبور سهمی عمده در روند کاهنده تشکیل سرمایه داشته و ادامه تقلیل عملیات عمرانی دولت باعث تسری محدودیت در سرمایه‌گذاری به بخش خصوصی نیز شده است.

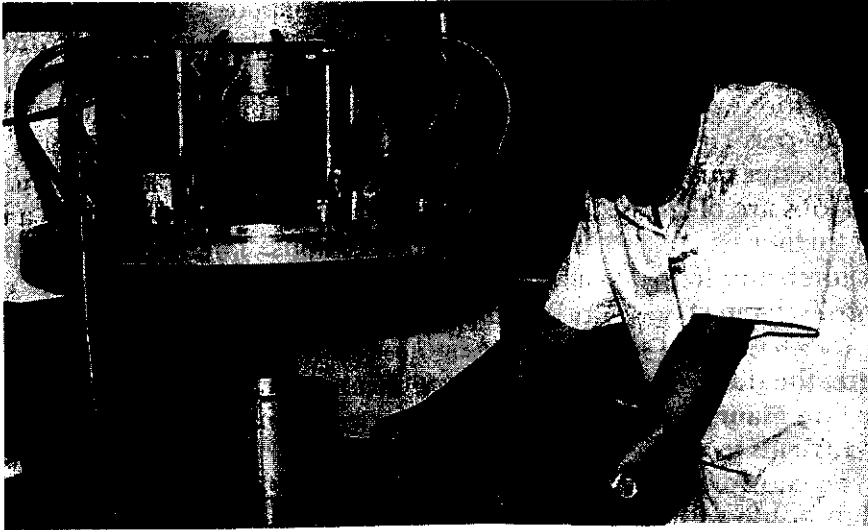
در سال ۱۳۷۷ کاهش درآمدهای نفتی از طریق تقلیل سطح پس‌انداز دولت، روند کاهش پس‌انداز ملی را شدت بخشید و منجر به منفی شدن پس‌انداز دولت در این سال گردید. این روند، یکی از عوامل عمده موثر بر سطح فعالیت‌های اقتصادی می‌باشد که از طریق تأثیر بر حجم منابع مالی سرمایه‌گذاری، اثرات نامطلوبی بر سطح اشتغال داشته است. در سال ۱۳۷۷ تشدید مضیقه‌های بودجه عمومی دولت،

پرداخت‌های عمرانی دولت را به شدت تحت تأثیر قرار داد، به طوری‌که کل اعتبارات عمرانی پرداختی نسبت به سال قبل حدود ۱۴ درصد تقلیل یافت. لازم به یادآوری است که علی‌رغم سهم کمتر دولت در تشکیل سرمایه ناخالص نسبت به بخش خصوصی، نقش فعالیت‌های سرمایه‌گذاری دولت به لحاظ تحت‌الشعاع قرار دادن بخش خصوصی، بسیار تعیین‌کننده است.

در سال گذشته، سیستم بانکی نهایت تلاش خود را معطوف داشت تا با افزایش حجم تسهیلات اعطایی به بخش غیردولتی، در کاهش فعالیت‌ها (خصوصاً در بخش مسکن) تغییر جهت ایجاد کند، اما کاهش سودآوری فعالیت‌های بخش خصوصی، کاهش پس‌انداز واقعی جامعه و سایر تحولات اثرگذار بر انتظارات عمومی، منجر به تداوم روند کاهشی رشد اقتصادی، خصوصاً تداوم رکود در بخش مسکن گردید.

کشاورزی

در سال ۱۳۷۷ ارزش افزوده کشاورزی از رشد بالنسبه بالایی معادل ۸/۱ درصد برخوردار شد. بهبود فعالیت‌های تولیدی در گروه کشاورزی در این سال عمدتاً در اثر عملکرد بسیار مناسب بخش زراعت به دلیل افزایش میزان بارندگی در سال زراعی ۷۷ - ۱۳۷۶ به میزان ۵۲ درصد نسبت به سال قبل حاصل گردید. در این سال، تولید اکثر محصولات عمده زراعی (به استثنای چای، نیشکر و تنباکو) افزایش داشت. در این میان، تولید گروه غلات (گندم، جو و برنج) از رشد قابل توجهی حدود ۲۰ درصد برخوردار بود. بهبود وضع تولید محصولات عمده زراعی در سال مورد اشاره منجر به کاهش واردات کالاهای اساسی گردید و این کاهش، به ویژه در مورد گندم و شکر بسیار چشمگیر بود. محصولات دامی نیز در این سال از افزایش بالنسبه مطلوبی برخوردار بود و حدود ۶/۱ درصد نسبت به سال ۱۳۷۶ رشد داشت. در مجموع، وضع بسیار مطلوب بارندگی در سال

▲ در سال ۱۳۷۷ ارزش افزوده بخش صنعت ۴/۹ درصد رشد داشت.

تصویب قانون جدید معادن و همچنین، آیین‌نامه اجرایی آن می‌باشد. قانون مزبور علاوه بر حذف مقررات دست و پاگیر و حمایت از سرمایه‌گذاران در بخش معدن، مدت پروانه بهره‌برداری را از ۶ سال به حداکثر ۲۵ سال با حق اولویت برای دارندة آن افزایش داد.

ساختمان و مسکن

روند نزولی فعالیت‌های ساختمانی که از اوایل سال ۱۳۷۶ آغاز شده بود، با کاهش حجم فعالیت‌های عمرانی دولت در این سال تشدید شد و ارزش افزوده این بخش حدود ۱۰/۶ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافت. کاهش سودآوری فعالیت بخش خصوصی، کاهش پس‌انداز واقعی جامعه، بالا بودن قیمت مسکن و کاهش قابل توجه قدرت خرید متقاضیان آن، علیرغم اتخاذ سیاست‌های جدید اعتباری بانک مسکن برای خرید، از جمله دلایل رکود بخش مزبور به شمار می‌رود.

در سال مورد بررسی، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساختمان‌های جدید مناطق شهری نسبت به سال قبل تنها یک درصد رشد داشت که به طور عمده ناشی از رشد سرمایه‌گذاری در شهرهای کوچک و متوسط به میزان ۳۷/۳ درصد بود، در حالی که سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در شهر تهران معادل ۲۷/۶ درصد کاهش یافت. رشد سرمایه‌گذاری در ساختمان‌های تکمیل شده به میزان ۶/۹ درصد در مقایسه با ساختمان‌های شروع شده و نیمه‌تمام در سطح بالاتری قرار گرفت. در این

از ۱۵۴۸ طرح جدید صنعتی با سرمایه‌گذاری معادل ۲۵۶۷/۶ میلیارد ریال، که زمینه اشتغال بیش از ۳۱ هزار نفر را فراهم آورد، همراه با افزایش تسهیلات اعطایی سیستم بانکی به بخش‌های مذکور به میزان ۱۲/۴ درصد، از جمله دلایل افزایش فعالیت‌ها در بخش صنعت محسوب می‌شود.

در این سال ۱۱/۱ میلیون تن محصول توسط مجتمع‌های تحت پوشش شرکت ملی صنایع پتروشیمی تولید شد و تولید کالاهای اساسی شامل روغن نباتی، پودرهای شوینده، قند و شکر و سیمان به ترتیب ۲۳/۵، ۲۰/۱، ۹/۹ و ۴/۰ درصد رشد نشان داد. تولید انواع خودروی سواری نیز از افزایش قابل توجهی نسبت به سال قبل برخوردار بود.

در سال ۱۳۷۷ علیرغم وجود بحران جهانی در زمینه فلزات، فعالیت‌های بخش معدن با رشد همراه بود. تولید سنگ آهن و زغال سنگ نسبت به سال قبل به ترتیب ۱۱/۰ درصد و ۲۱/۰ درصد افزایش داشت. همچنین، تولیدات مس کاتد، شمش روی و ریخته‌گری آلومینیوم به ترتیب ۲۲/۳، ۶۱/۳ و ۲۱/۲ درصد رشد نشان داد. در این سال تولید فولاد خام در مقایسه با سال ۱۳۷۶ به میزان ۷ درصد کاهش داشته و این امر در حالی است که ارزشی هر تن فولاد تولیدی داخل به ۵۰ دلار محدود شده است. رکود فعالیت بخش ساختمان، تعمیرات برخی از خطوط تولید و پاره‌ای مشکلات مالی، از جمله دلایل کاهش مذکور به شمار می‌رود. از جمله اقدامات اساسی در سال ۱۳۷۷

زراعی گذشته و قیمت‌های تضمینی نسبتاً مناسب خرید محصولات زراعی و همچنین، کمک‌های مؤثر نظام بانکی در جهت تأمین تسهیلات مورد نیاز این بخش، باعث بهبود عملکرد بخش کشاورزی در سال مورد اشاره شد و این تحول مثبت در شرایطی محقق شد که اعتبارات پرداختی دولت تقریباً در کلیه زمینه‌های بخش کشاورزی در این سال دچار کاهش بود.

سوخت و نیرو

سال ۱۳۷۷ به دلیل ضعف تقاضا برای نفت و شدت تقلیل قیمت آن در بازارهای جهانی، یک سال استثنایی طی کلیه سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی بوده است. متوسط قیمت نفت خام صادراتی ایران در سال گذشته برای دومین سال پیاپی دچار افت شدید شد و به قیمت‌های اسمی ۳۵ درصد پایین‌تر از متوسط قیمت این کالا طی بیست سال اخیر قرار داشت. آثار تحولات ناظر بر قیمت و ارزش صادرات نفت متجر به پیدایش زیان در رابطه مبادله خارجی کشور در سال ۱۳۷۷ شد که اثر کاهنده بر رشد تولید ناخالص داخلی داشت.

براساس برآوردهای موجود، ارزش افزوده گروه نفت در سال ۱۳۷۷ معادل ۰/۸ درصد کاهش نشان می‌دهد. در سال ۱۳۷۷ میانگین تولید نفت خام با ۱/۲ درصد رشد، به ۳/۷ میلیون بشکه در روز رسید و میانگین صادرات نفت خام نیز حدود ۲/۳ میلیون بشکه در روز بود که نسبت به سال ۱۳۷۶ معادل ۳/۲ درصد کاهش نشان می‌دهد. کاهش حجم صادرات نفت در این سال به منظور رعایت سهمیه تولید اوپک صورت گرفت. میانگین بهای هر بشکه نفت خام صادراتی ایران در این سال به ۱۰/۵۱ دلار رسید که نسبت به میانگین بهای هر بشکه از نفت خام صادراتی در سال ۱۳۷۶ (۱۶/۴۲ دلار) معادل ۳۶ درصد کاهش نشان می‌دهد.

صنعت و معدن

در سال ۱۳۷۷ علیرغم مشکلات موجود در راه تولید، بخش‌های صنعت و معدن با تمهیدات بکار گرفته شده در تأمین منابع مالی، از عملکرد مثبتی برخوردار شدند و ارزش افزوده آن‌ها به ترتیب ۴/۹ و ۴/۰ درصد رشد داشت. همچنین، برآوردهای مقدماتی حاکی از افزایش شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی نسبت به سال ۱۳۷۶ به میزان ۸/۰ درصد می‌باشد. بهره‌برداری

سال ۵۳/۳ درصد از کل سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به ساختمان‌های نیمه تمام اختصاص

● بهبود وضع تولید محصولات عمده زراعی موجب شد که واردات کالاهای اساسی کاهش یابد.

یافت.

در سال مورد گزارش، تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده برای بخش خصوصی در مناطق شهری رشد محدود ۱/۸ درصد را نشان می‌دهد. سطح کل زیربنای طبقات ساختمان‌ها نیز براساس پروانه‌های مزبور معادل ۰/۳ درصد کاهش یافت. تعداد و سطح کل زیربنای پروانه‌های ساختمانی در شهر تهران به میزان قابل ملاحظه‌ای و به ترتیب ۱۴/۸ و ۲۸/۳ درصد کاهش یافت. در سایر مناطق شهری (شهرهای کوچک و متوسط) تعداد و سطح کل زیربنا به ترتیب با ۶/۱ و ۸/۶ درصد رشد مواجه شد.

تعداد ساختمان‌های شروع شده توسط بخش خصوصی در این سال ۷/۲ درصد افزایش یافت، ولی سطح کل زیربنای آن معادل ۲/۲ درصد کاهش داشت. تعداد و سطح کل زیربنا در شهرهای کوچک و متوسط به ترتیب ۲۲/۴ و ۲۱/۵ درصد رشد کرد و در شهر تهران به میزان ۱۳/۷ و ۲۹ درصد کاهش یافت.

تعداد و سطح کل زیربنای ساختمان‌های تکمیل شده در این سال به ترتیب از ۶۲/۸ و ۵۰/۴ درصد رشد برخوردار بود که بخشی از آن ناشی از تغییر روش محاسبات در تجدید نظر سال پایه و تأثیر سیاست‌های جدید اعتباری در نیمه دوم سال مذکور بود.

در سال مورد بررسی، حدود ۸ درصد از اعتبارات عمرانی طرح‌های ملی و استانی دولت به میزان ۱۸۴۴/۵ میلیارد ریال برای فصول "ساختمان‌ها و تأسیسات دولتی"، "تامین مسکن" و "عمران شهرها" اختصاص یافت که در مقایسه با اعتبارات پرداختی سال ۱۳۷۶ به میزان ۱۲/۳ درصد کاهش نشان می‌دهد. همچنین، در سال ۱۳۷۷ کاهش تقاضا برای مصالح ساختمانی و نیروی انسانی مورد نیاز بخش ساختمان و مسکن باعث کاهش نرخ رشد شاخص‌های ساختمانی نسبت به سال قبل شد. در این سال، رشد شاخص بهای خدمات ساختمانی و شاخص بهای عمده فروشی مصالح به ترتیب به ۱۲/۵ و ۲/۸ درصد رسید.

بودجه و وضع مالی دولت

بودجه عمومی دولت برای سال ۱۳۷۷ در ابتدا براساس متوسط قیمت ۱۶ دلار برای هر بشکه نفت خام صادراتی تنظیم شد. کاهش قیمت و درآمدهای نفتی موجب شد که دولت در اواسط سال، لایحه اصلاحیه قانون بودجه سال ۱۳۷۷ را به مجلس تقدیم کند. براساس این اصلاحیه، حدود ۱۷/۹ هزار میلیارد ریال کسری بودجه برای دولت پیش‌بینی شده بود. همچنین، براساس این قانون، به دولت اجازه داده شد که کسری مذکور را از طریق استفاده از منابع سیستم بانکی، پیش‌فروش نفت یا استقراض خارجی، پیش‌فروش نوبت حج تمتع، فروش اوراق مشارکت و صرفه‌جویی در هزینه شرکت‌های دولتی تأمین کند.

در سال مورد گزارش، کل درآمدهای

● در سال ۱۳۷۷ ارزش صادرات نفت و گاز با ۲۶ درصد کاهش نسبت به سال قبل، به ۹/۹ میلیارد دلار تنزل یافت که حدود ۵ میلیارد دلار کمتر از میزان پیش‌بینی شده بود.

عمومی دولت با کاهشی برابر ۱۴ درصد نسبت به سال قبل، به ۵۳/۸ هزار میلیارد ریال بالغ شد که حدوداً در سطح ۸۴ درصد رقم مصوب اصلاحیه بودجه تحقق یافت. عدم تحقق درآمدهای دولت در سطح رقم مصوب قانون اصلاحیه عمدتاً ناشی از کاهش درآمد نفت و گاز بود و این امر باعث شد که سهم درآمد نفت و گاز از ۴۲ درصد کل درآمدهای دولت در سال ۱۳۷۶، به ۳۱ درصد در سال ۱۳۷۷ تقلیل یابد. در این سال، درآمدهای مالیاتی دولت از رشدی برابر ۷/۷ درصد برخوردار شد و در سطح رقم قانون اصلاحیه بودجه تحقق یافت. بررسی اجزای درآمدهای مالیاتی حاکی از بهبود نسبی ترکیب درآمدهای مالیاتی می‌باشد، به طوری که سهم مالیات‌های مستقیم در کل درآمدهای مالیاتی در این سال افزایش نشان می‌دهد.

طی سال ۱۳۷۷ پرداخت‌های عمومی دولت با ۹/۲ درصد افزایش نسبت به سال قبل، به ۷۱/۵ هزار میلیارد ریال رسید. سهم پرداخت‌های جاری و عمرانی از کل پرداخت‌های دولت به ترتیب برابر ۷۵ و ۲۵ درصد بود. با توجه به عدم انعطاف هزینه‌های جاری، کاهش درآمدهای دولت در سال ۱۳۷۷

منجر به افت شدید پرداخت‌های عمرانی نسبت به سال ۱۳۷۶ و رقم مصوب سال مورد نظر گردید. در این سال، تحقق پرداخت‌های عمرانی در سطح ۷۱/۸ درصد بودجه مصوب سال قرار داشت و حدود ۱۳/۸ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافت. با افزایش پرداخت‌ها نسبت به درآمدها، بودجه عمومی دولت با ۱۷/۷ هزار میلیارد ریال کسری مواجه شد. با احتساب افزایش در مانده بدهکار حساب ذخیره تعهدات ارزی به میزان ۵/۱ هزار میلیارد ریال، کسری بودجه عمومی دولت در سال ۱۳۷۷ به ۲۲/۸ هزار میلیارد ریال رسید که حدود ۷ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور در سال ۱۳۷۷ را تشکیل می‌دهد. حدود ۵۱ درصد از کل کسری فوق توسط بانک مرکزی و مابقی از طریق پیش‌فروش اسناد نفت یا استقراض خارجی، پیش دریافت بخشی از هزینه‌های حج تمتع و فروش اوراق مشارکت تأمین مالی شد.

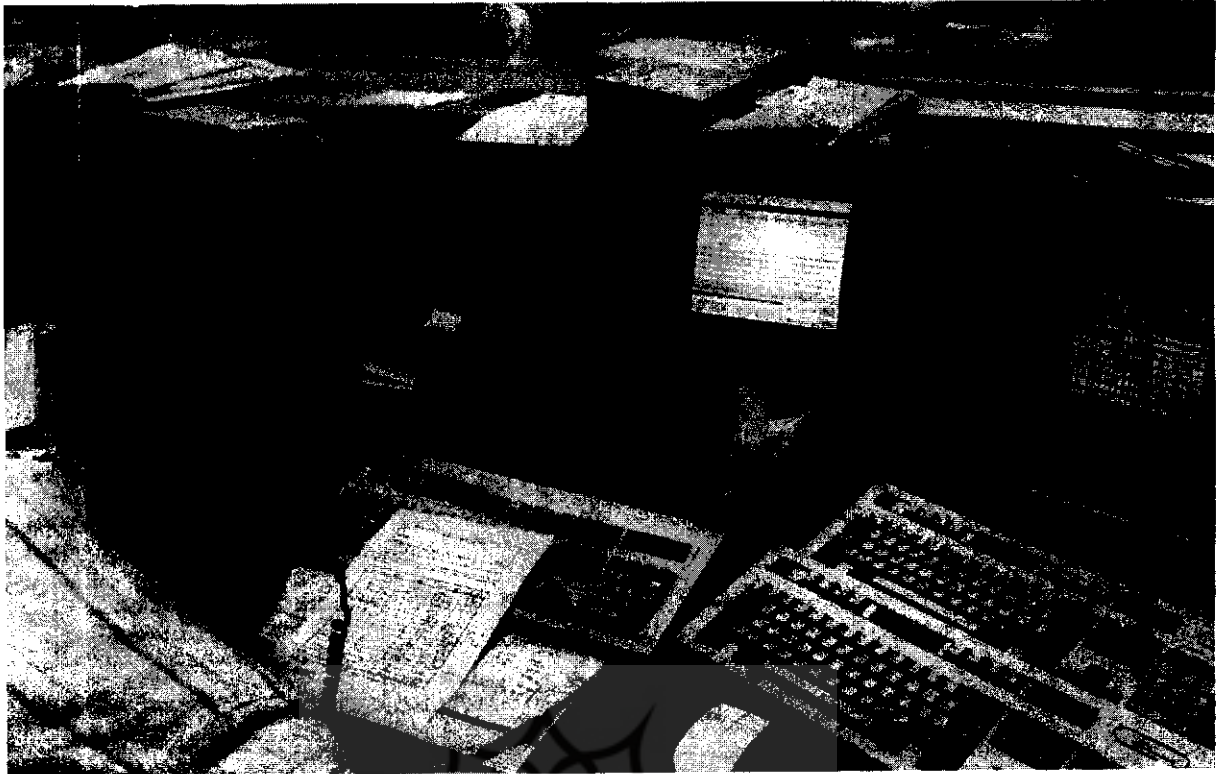
تراز پرداخت‌ها

تحولات بازار جهانی نفت و اثرات آن بر درآمدهای ارزی کشور در سال‌های اخیر و همچنین، کاهش منابع تأمین مالی خارجی در اثر بحران آسیا، بانک مرکزی را در تأمین منابع خارجی برای جبران شکاف ارزی کشور در سال ۱۳۷۷ با مشکلات فراوانی روبرو کرد. بحران مالی کشورهای آسیای جنوب شرقی و تسری این بحران به سایر نقاط جهان و طراحی بسته‌های سیاستی همراه با تأمین منابع مالی خارجی بسیار سنگین و بی‌سابقه نه تنها حجم منابع مذکور را برای سایر کشورها دچار تقلیل کرد و نقدینگی را در سطح جهان کاهش داد، بلکه باعث افزایش حاشیه بهره استقراض خارجی و تقلیل قیمت کالاهای صادراتی شد که نهایتاً فشار بر بخش خارجی اقتصاد کشور را

● قانون جدید معادن، مقررات دست و پاگیر را حذف کرده و سرمایه‌گذاران در بخش معدن را مورد حمایت قرار داده است.

مضعف کرد.

در سال ۱۳۷۷ کل صادرات کشور - اعم از صادرات کالا و خدمات - به ۱۴/۵ میلیارد دلار رسید که ۲۷/۵ درصد نسبت به رقم مشابه سال قبل کاهش نشان می‌دهد. در این سال، ارزش صادرات نفت و گاز با ۳۶ درصد کاهش نسبت به سال ۱۳۷۶، به ۹/۹ میلیارد دلار تنزل یافت که

▲ ادامه رکود اقتصاد جهانی و تداوم وضعیت نامساعد بازار نفت، عمده‌ترین عوامل بروزنا در شکل‌گیری تحولات اقتصادی بشمار می‌روند.

مانده که شامل موارد مورد اختلاف می‌باشد.

وضعیت پولی و اعتباری

در بخش پولی و بانکی نیز همانند سال‌های گذشته تأمین نیازهای مالی بخش‌های تولیدی به منظور کمک به رشد اقتصادی و در عین حال، تنظیم نقدینگی برای کنترل تورم، در صدر اهداف سیاست‌های پولی و اعتباری کشور قرار داشت. تأمین مالی بخش عمده‌ای از کسری بودجه دولت توسط بانک مرکزی و کسری حساب ذخیره تعهدات ارزی باعث رشد قابل توجه عوامل داخلی تأثیرگذار بر پایه پولی گردید. اما از سوی دیگر، وضعیت نامطلوب درآمدهای ارزی کشور در سال ۱۳۷۷ و کاهش سطح ذخایر خارجی سیستم بانکی، اثرات انقباضی بر رشد پایه پولی در این سال داشت. در این زمینه خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با کاهش به میزان ۵۸/۵ درصد روبرو شد. با وجود این، رشد عوامل داخلی موثر بر پایه پولی اثرات انقباضی فوق را جبران کرد و در نهایت، باعث انبساط پایه پولی و به دنبال آن، رشد نقدینگی در سطح ۲۷/۱ درصد گردید.

علیرغم مشکلات و تنگناهای بوجود آمده برای اقتصاد کشور در سال ۱۳۷۷، نظام بانکی در تأمین نیازهای مالی بخش‌های اقتصادی نقش

که درآمد سرمایه‌گذاری از ۴۶۶ میلیون دلار در سال ۱۳۷۶، به ۲۳۰ میلیون دلار در سال ۱۳۷۷ تنزل یابد. در این سال، در مقابل افزایش دریافتی‌های ارزی حاصل از سایر خدمات دولتی، دریافتی‌های ارزی ناشی از سایر خدمات خصوصی با ۳۲/۷ درصد کاهش، به ۴۰۳ میلیون دلار محدود شد.

به این ترتیب، خالص حساب جاری موازنه پرداخت‌ها، برخلاف چهار سال گذشته که همواره با مازاد مواجه بود، در سال مورد اشاره معادل ۱/۹ میلیارد دلار کسری نشان داد که عمدتاً از محل ذخایر خارجی کشور تأمین مالی شد. در مجموع، فشار بر بخش خارجی اقتصاد کشور در ماه‌های پایانی سال شدت گرفت و تأمین منابع مالی از بازارهای بین‌المللی را با مشکلاتی مواجه کرد و بدهی‌های ارزی کشور به حدود ۱۴ میلیارد دلار بالغ شد.

به طور کلی، طی شش سال منتهی به سال ۱۳۷۷ مجموعاً ۲۸ میلیارد دلار از بدهی‌های خارجی کشور که قبلاً سررسید گذشته و معوقه شده بود، بازپرداخت و یا در قالب قراردادهای استثمالی تجدید ساختار شد. به این ترتیب، در پایان سال ۱۳۷۷ فقط ۱۶۴ میلیون دلار از تعهدات خارجی کشور به صورت معوقه باقی

حدود ۵ میلیارد دلار کمتر از میزان مورد پیش‌بینی بود. ارزش صادرات غیرنفتی با ۴/۵ درصد رشد، به ۳ میلیارد دلار بالغ شد. رکود حاکم بر اقتصاد جهان منجر به کاهش قیمت صادرات غیرنفتی کشور گردید و این تحول باعث شد که علی‌رغم رشد بالای حجم صادرات غیرنفتی، ارزش صادرات از رشد نسبتاً پایینی برخوردار شود. به این ترتیب، ارزش صادرات غیرنفتی، علیرغم سیاست‌های تشویقی بکار گرفته شده از ابتدای سال و بهبود نسبی عملکرد آن، نتوانست در سال مورد نظر فشار وارده بر تراز پرداخت‌های کشور را در حد متعادلی تخفیف دهد.

در سال ۱۳۷۷ دریافتی‌ها بابت خدمات با ۶/۸ درصد کاهش نسبت به سال قبل، به ۱/۵ میلیارد دلار محدود شد. کاهش ارزش صادرات نفت در این سال موجب شد که درآمد ارزی حاصل از حمل و بیمه صادرات نفت و فرآورده با ۷/۷ درصد کاهش، به ۲۹۸ میلیون دلار برسد. در سال مذکور، خرید ارز از مسافران توسط سیستم بانکی به شدت کاهش یافت و با ۲۵ درصد کاهش، به ۱۲ میلیون دلار رسید. ارزش خدمات مسافری نیز با ۴/۶ درصد کاهش روبرو شد. کاهش سطح ذخایر ارزی در این سال موجب شد

● در سال ۱۳۷۷ وضع بازار جهانی نفت از لحاظ ضعف تقاضا و کاهش قیمت، در طول سال‌های پس از پیروزی انقلاب استثنایی بود.

مهمی را ایفا کرد، به طوری که مجموع مانده تسهیلات بانک‌ها به بخش‌های دولتی و خصوصی در این سال، معادل ۲۸۱۹۷ میلیارد ریال افزایش یافت که نشان‌دهنده رشدی معادل ۳۳/۶ درصد نسبت به سال ۱۳۷۶ می‌باشد. از این رقم ۹۳۹۷ میلیارد ریال تسهیلات اعطایی به بخش دولتی و ۱۸۸۰۰ میلیارد ریال مربوط به تسهیلات اعطایی به بخش غیردولتی است. همچنین، از مجموع تسهیلات بانک‌ها حدود ۷۹/۳ درصد توسط بانک‌های تجاری و مابقی (۲۰/۷ درصد) توسط بانک‌های تخصصی اعطا شده‌است. قسمت اعظم تغییر در مانده تسهیلات اعطایی به بخش غیردولتی (۸۰/۷ درصد) به بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن، ساختمان و مسکن و صادرات تخصیص داده شد و سهم تسهیلات اعطایی به بخش بازرگانی (غیر از صادرات)، خدمات و متفرقه در سطح ۱۹/۳ درصد از کل تسهیلات اعطایی محدود ماند.

طی سال ۱۳۷۷ مجموع سپرده‌های بخش غیردولتی با ۲۷/۸ درصد رشد، به حدود ۱۵۲ هزار میلیارد ریال رسید. در این سال، سهم سپرده‌های غیر دیداری از کل سپرده‌ها کاهش یافت و از ۵۹/۷ درصد در سال ۱۳۷۶، به ۵۷/۸ درصد در سال ۱۳۷۷ رسید. در مجموع، رشد حجم پول بسیار سریع‌تر از شبه پول بود و مانده این دو متغیر در پایان سال ۱۳۷۷ به ترتیب به حدود ۸۳ و ۸۸ هزار میلیارد ریال بالغ شد.

بازار سرمایه و بورس

علی‌رغم کندی رشد فعالیت‌های اقتصادی در سال ۱۳۷۷ فعالیت‌های بورس اوراق بهادار تهران از تیمه دوم سال رو به افزایش نهاد و از رشد نسبتاً مناسبی برخوردار شد. افزایش قابل توجه تعداد و ارزش معاملات سهام و افزایش تعداد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس سوید این امر است. با این حال، شاخص قیمت سهام در این سال با کاهشی معادل ۷ درصد مواجه شد. این کاهش، عمدتاً به دلیل افزایش عرضه سهام شرکت‌های دولتی و همچنین، انتظارات کاهشی مردم نسبت به فعالیت پروتق بازار اوراق بهادار بوجود آمد. قابل ذکر است که نرخ کاهش شاخص قیمت سهام در سال ۱۳۷۷ به مراتب

پایین‌تر از کاهش مشابه در سال ۱۳۷۶ (۱۴/۶ درصد) بود. نسبت ارزش ریالی معاملات انجام‌شده به میانگین نقدینگی طی سال از ۱/۷ درصد در سال ۱۳۷۶، به ۲/۲ درصد افزایش یافت و نسبت ارزش معاملات انجام شده به تولید ناخالص داخلی نیز از ۰/۷ درصد، به ۰/۹ درصد در سال ۱۳۷۷ رسید.

در نیمه دوم سال ۱۳۷۷، جمعاً ۳۱۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت در قالب طرح‌های عمرانی دولت (۲۵۰۰ میلیارد ریال)، وزارت نیرو (۳۰۰ میلیارد ریال)، شرکت پتروشیمی خارک (۲۰۰ میلیارد ریال)، شرکت داروسازی زکریای تبریز (۳۰ میلیارد ریال) و شرکت فولاد میبد یزد (۷۰ میلیارد ریال) انتشار یافت و با

● مجموع مانده تسهیلات بانک‌ها به بخش‌های دولتی و خصوصی در سال ۱۳۷۷ معادل ۳۳/۶ درصد بیش از سال قبل از آن بود.

استقبال گسترده‌ای از جانب مردم مواجه شد.

روند قیمت‌ها

سطح عمومی قیمت‌ها از اواسط سال ۱۳۷۷ تحت فشار قرار داشت. از آبان ماه سال گذشته شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری با شتاب بیشتری نسبت به نیمه اول سال افزایش یافت و متوسط رشد شاخص مزبور طی سال ۱۳۷۷ به ۲۰ درصد رسید. شاخص قیمت عمده فروشی کالاها و شاخص قیمت تولیدکننده نیز در سال ۱۳۷۷ نسبت به سال ۱۳۷۶ هر یک به ترتیب معادل ۱۱/۶ و ۱۷/۸ درصد افزایش یافت. رشد سریع نقدینگی در سال ۱۳۷۷ عامل اصلی شتاب روند قیمت‌ها در این سال بوده‌است. با توجه به آنکه رشد نقدینگی عمدتاً در ماه‌های پایانی سال قبل محقق شد و آثار قیمتی انبساط پولی معمولاً با وقفه‌های زمانی عمل می‌کند، باید بخشی از تحولات قیمت کالاها و ارز در ابتدای سال جاری را نیز متأثر از گسترش پولی در اواخر سال گذشته دانست.

افزایش نرخ تورم طی این سال عمدتاً در گروه "خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات" انعکاس یافت، به طوری که حدود ۲۸ درصد

از افزایش شاخص خرده‌فروشی فقط به دلیل افزایش قیمت برنج و فرآورده‌های غلات و گوشت ایجاد شده‌است. همچنین، در این سال حدود ۷۹ درصد از رشد شاخص کل بهای عمده‌فروشی متأثر از افزایش شاخص "کالاها تولید و مصرف‌شده در کشور" بوده‌است و افزایش در "شاخص کالاها وارداتی" حدود ۲۳ درصد از رشد شاخص کل عمده فروشی را توضیح می‌دهد. لازم به یادآوری است که دلیل عمده کاهش اثرات شاخص کالاها وارداتی در شاخص کل بهای عمده‌فروشی، افت قیمت کالاها در سطح جهانی بوده‌است. به این ترتیب، تحولات در قیمت کالاها و خدمات نشان می‌دهد که در سال ۱۳۷۷ افزایش قیمت‌ها عمدتاً تحت تاثیر عوامل داخلی اقتصاد قرار داشته‌است.

از جمله تحولات اقتصادی عمده در سال ۱۳۷۷ ارابه طرح "ساماندهی اقتصاد" و تشکیل کمیته‌های تخصصی نظام برنامه سوم بود. طرح ساماندهی اقتصاد برای مقابله با روند نامساعد اقتصادی دو سال اخیر که اقتصاد کشور را با کاهش نرخ رشد، کاهش سرمایه‌گذاری، مشکل بیکاری، ضعف مالی و مشکل تراز پرداخت‌ها مواجه کرده، ارابه شده‌است. این طرح، اهداف عمده‌ای مانند تأمین اشتغال، تأمین منابع سرمایه‌گذاری و رشد تولید، اصلاح ساختار بازار مالی و بودجه، کاهش وابستگی به نفت، تأمین حداقل معیشت مردم، تنظیم تراز پرداخت‌های خارجی و توسعه صادرات غیرنفتی را دنبال می‌کند. بخش عمده‌ای از اهداف مورد اشاره که به لحاظ ساختاری ماهیت بلندمدت دارد، به طور طبیعی در قالب خط‌مشی‌ها و سیاست‌های کلان برنامه سوم دنبال خواهد شد. اهداف کوتاه مدت طرح ساماندهی در سال گذشته در بانک مرکزی با جدیت پیگیری شد و در این راستا تصمیمات

● گروه‌های کشاورزی، صنایع و معادن در سال ۱۳۷۷ نقش مثبتی در تأمین رشد اقتصادی کشور داشته‌اند.

عمده‌ای اتخاذ گردید. با اجرای این سیاست‌ها، انتظار می‌رود که به تدریج انگیزه‌های کافی برای پس‌انداز و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تجهیز منابع مالی مورد نیاز رشد بادوام اقتصادی فراهم شود و بخش مالی نقش فعال‌تر و مؤثرتری را در ایجاد تعادل مالی و تأمین رشد اقتصادی کشور ایفا کند.